

AKADEMIA RZYMSKA PLATOŃSKA — szkoła humanistyczna, jedna z licznych wspólnot uczonych, rodzaj towarzystwa naukowego, założona w XV w. przez Piotra z Kalabrii, zw. Pomponiuszem Leto (Pomponius Laetus), stanowiła jeden z wielu kręgów uczonych epoki humanizmu, nawiązujących do filozofii Platona, neoplatonizmu i pitagoreizmu. Była drugim, obok wspólnoty utworzonej wokół Gemistosa Pletona, kręgiem propagatorów platonizmu antychrześcijańskiego (nawiązującego do tradycji pogańskich).

ARzP propagowała tzw. studia humaniora oraz studia historyczne, ujmowane w duchu encyklopedyzmu. Akademię stanowili m.in. Piotr z Kalabrii, Bartolomeus Sacchi (Platina), Kallimach (Filip Buonaccorsi) oraz uczeń Ficina — Conrad Celtes.

Celem ARzP było propagowanie idei platońskich oraz zakładanie stowarzyszeń o podobnym charakterze w innych ośrodkach Europy. Kallimach np. rozwijał szeroką działalność w Polsce, zakładając w 1490 w Krakowie towarzystwo naukowe Sodalitas Vistulana, złożone z profesorów Uniwersytetu Krakowskiego; pośredniczył także w zakorzenianiu poglądów platońskich na Węgrzech, gdzie przebywał w latach 1483–1484.

Ideą zakładania małych wspólnot uczonych zafascynowany był zwł. Konrad Celtes, jeden z typowych wędrownych humanistów; działał w Heidelbergu, Moguncji, Wiedniu, Ingolstadt i w Krakowie — tu jego uczniami byli m.in. Jan Aesticampianus i Wawrzyniec Corvinus, którzy z kolei byli nauczycielami Kopernika. Wszędzie, gdzie to możliwe, tworzył wspólnoty analogiczne do Akademii Florenckiej, które z biegiem lat miały objąć swą siecią całe życie uczonej Europy łac., rozwijając wątki zarysowane w twórczości Ficina. Swoją formację filozoficzną i filologiczną Celtes otrzymał we Włoszech, studiując we Florencji u Ficina, w Padwie u Marko Musuro i w Rzymie u Piotra z Kalabrii. Uważał, że właściwą linię w filozofii wyznaczają Platon i Pitagoras; tylko filozofia neoplatońska dostarcza właściwego modelu, wg którego należy ułożyć stosunki między dziedziną poznania naturalnego a dziedziną dostępną jedynie na płaszczyźnie łaski, czyli między metafizyką a teologią i mistyką. Był przekonany, iż jest to koncepcja w rzeczywistości najlepiej harmonizująca ze spirytualizmem chrystianizmu. Filozofia bytu byłaby — wg niego — najlepszym wstępem do teologii i mistyki. Silnie oddziałal na niego także stoicyzm Seneki. Celtes, podobnie jak wielu innych humanistów XV w., krytykował filozofię scholastyczną, zarzucając jej, że nie zajmuje się tym, co rzeczywiste, lecz czystymi abstrakcjami i fikcyjnymi tworem umysłu. Zachowane zaproszenie na pierwszy wykład Celtesa w uniwersytecie w Ingolstadt jest rodzajem manifestu antyscholastycznego (z niektórych jego tekstów wynika, iż scholastykę utożsamiał z *via moderna*). Celtes zajmował się też studiami hellenistycznymi i hebraistycznymi. W tym celu uczył się w Heidelbergu (w 1486) u Rudilfa Agricola hebr. i greki, której podstaw nauczał następnie w Lipsku, do czasu przybycia tam nauczyciela Greka — Prianusa Capotiusa. W 1493 objął urząd rektora szkoły katedralnej w Regensburgu.

Kolejnym akademikiem z kręgu Piotra z Kalabrii był filozof i filolog Bartolomeus Sacchi (Platina). W jego poglądach odkryć można wiele elementów platońskich, neopogańskich, charakterystycznych dla ARzP. Platina był nauczycielem greki Marsilia Ficina. Za najważniejsze zagadnienia filozoficzne uważał zagadnienia praktyczne, dotyczące głównie praw i moralności. Głosił po-

chwałę Rzymian, widział w nich bowiem najgorliwszych rzeczników wiedzy użytecznej.

ARzP Piotra z Kalabrii była zespołem programowo otwartym na kontakty z innymi ośrodkami. Utrzymywano np. kontakty z Akademią Florencką oraz, poprzez Kallimacha, którego Ficino nazywał „bratem w Platonie”, także z kard. Bessarionem, Marsilio Ficino, Pico della Mirandola.

Zgrupowana wokół osoby Piotra z Kalabrii *sodalitas quirinalis* była grupą, o której można powiedzieć, że sprzyjała filozofii materialistycznej. Skrajny spirytualizm Platona stał się przedmiotem krytyki wszystkich, których stanowisko takie nie zadawało na gruncie antropologii. Kallimach negował skrajny spirytualizm platoński, nie mogąc przyjąć podstawowego dla platonizmu oddzielenia duszy i radykalnego przeciwstawienia jej ciału. Nie była to całkowita negacja, lecz zakwestionowanie, znaki zapytania stawiane Platonowi przez jego zwolennika. W poglądach Kallimacha widać, podobnie jak u młodego Ficina, pewną skłonność do epikureizmu.

ARzP Piotra z Kalabrii — ze względu na opinię akademii neopogańskiej — stała się w 1468 przedmiotem krytyki i prześladowań ze strony władzy Kościoła, wykorzystującej w tym celu napisane wcześniej (w 1464 — być może na zamówienie) *Comparationes duorum philosophorum* Jerzego z Trapezuntu.

Bibliografia: G. Bauch, *Die Anfänge des Humanismus in Igelstadt*, Mn, L 1901; E. Garin, *La filosofia*, I, Mi 1947; tenże, *L'umanesimo italiano. Filosofia e vita civile nel Rinascimento*, Bari 1947, 1965³; J. Zathay, *Jak patrzeć na Kallimacha? Uwagi w związku z wierszem do Bessariona*, *Kwartalnik Historyczny* 73 (1966) z. 1, 111–113.

Małgorzata Kowalewska